

Аналіз онтологічного простору кожного з життєвих світів дає можливість висувати, що залежно від вибору індивідом того чи іншого плану буття можна говорити про його смислову наповненість і в роки пізнього онтогенезу.

1. Акимов И. А. О природе таланта. О мальчике, который умел летать, или Путь к свободе [Электронный ресурс] / И. А. Акимов, В. В. Клименко // Интернет-издание. – 2007. – 342 с. – Режим доступа : <http://knigi.tor1.ws/index.php?id=2818812#.Us1CLbRmL0M>.
2. Бодалев А. А. Внутренний мир человека как один из факторов достижения им вершины в своем развитии [Электронный ресурс] / А. А. Бодалев. – Режим доступа : <http://hpsy.ru/public/x810>.
3. Варламова Е. П. Психология творческой уникальности человека / Е. П. Варламова, С. Ю. Степанов. – М. : Ин-т психологии РАН, 2002. – 256 с.
4. Василюк Ф. Е. Жизненный мир и кризис : Типологический анализ критических ситуаций / Ф. Е. Василюк // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16, № 3. – С. 90–101.
5. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф. Е. Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
6. Демидова И. Ф. К вопросу о построении типологии жизненных миров / И. Ф. Демидова // Психология человека в современном мире. Т. 1 : Комплексный и системный подходы в исследованиях психологии человека. Личность как субъект жизненного пути : материалы Всерос. юбил. науч. конф., посвящ. 120-летию со дня рожд. С. Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г. – М. : Ин-т психологии РАН, 2009. – С. 130–137.
7. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии / В. Н. Дружинин. – М. : ПЕР СЭ ; С. Пб. : ИМАТОН-М, 2000. – 135 с.
8. Леонтьев Д. А. К типологии жизненных миров / Д. А. Леонтьев // II Всерос. науч.-практ. конф. по экзистенц. психол. : материалы сообщ. / под ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2004. – С. 114–116.
9. Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности (к философским основам современной педагогики) / С. Л. Рубинштейн // Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики и психологии. – М., 1997. – С. 433–438.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла : [сборник] / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

УДК 159.942.5: 17.023.36

Ірина Опанасюк

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕМОЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ», «ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ», «ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА» У СТРУКТУРІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті розглядається зміст емоційного інтелекту, теоретично обґрунтовані структурні компоненти емоційного інтелекту, такі як: емоційна спрямованість, емоційна стійкість, емоційна культура та показано їх співвідношення.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційна спрямованість, емоційна стійкість, емоційна культура.

The article deals with the content of emotional intelligence, theoretically grounded structural components of emotional intelligence, such as emotional focus, emotional stability, emotional culture and shows their relationship.

Keywords: emotional intelligence, emotional focus, emotional stability, emotional culture.

Процес глобалізації є потужним соціально-психологічним фактором сучасності, який зумовлює необхідність пошуку психологічних закономірностей адаптації людини до стрімкого мінливого світу. Різноманітність сформованих у вітчизняній і зарубіжній психологічній науці концепцій щодо визначення понять «емоційна спрямованість», «емоційна стійкість», «емоційна культура», динаміки їх розвитку, з одного боку, підходів до емоційної сфери особистості, психічних станів, їх динамічних характеристик та ролі в забезпеченні стресостійкості особистості – з іншого, спричинює складність пошуків доцільного їх поєднання (концептуальних підходів). Це, на нашу думку, дозволить пояснити феномени поведінки людини в напружених життєвих ситуаціях, в умовах наростаючого процесу глобалізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати такі структурні компоненти емоційного інтелекту: емоційна спрямованість, емоційна стійкість, емоційна культура – і показати їх взаємозв'язок.

Вихідними теоретичними засадами в дослідженні проблеми слугували: теорія емоційно-інтелектуальних здібностей (Д.Карузо, П.Саловей, Дж.Майєр); двокомпонентна теорія емоційного інтелекту (Д.Люсін); положення про розуміння особистістю власних емоцій (П.Анохін, Д.Гоулман, К.Ізард, Є.Ільїн, А.Прихожан, М.Дмитрієва, Є.Рибалко); положення про розуміння особистістю емоцій інших людей (І.Андрєєва, Д.Гоулман, Є.Ільїн, Д.Люсін, І.Коврига, М.Новикова, Е.Носенко); про використання емоцій у діяльності та спілкуванні (Л.Аболін, Л.Анциферова, В.Віллунас, Е.Носенко, С.Рубінштейн, К.Ушинський, О.Чебикін) тощо.

Вагомою характеристикою психоемоційної структури особистості є емоційна спрямованість, де емоції розглядаються як цінності. С.Л.Рубінштейн писав: «Будь-яка особистість має свій емоційний устрій і стиль, свою основну палітру емоцій та почуттів, за допомогою яких вона сприймає світ» [13, с.109].

Б.І.Додонов розрізняє загальну спрямованість, що охоплює всю ієрархію ціннісних для особистості переживань, і конкретну емоційну спрямованість (конкретні види діяльності, за допомогою яких людина реалізує свою емоційну спрямованість). Згідно з концепцією емоційної спрямованості, емоційні переживання аналізуються не тільки у вигляді оціночно-відображувальної функції, а й у формі самостійних цінностей особистості [4, с.97]. Звідси, емоційна спрямованість може розглядатись як проекція спрямованості особистості на емоційну сферу, як відображення тих потреб і мотивів, які домінують у загальній спрямованості особистості.

Відтак загальну емоційну спрямованість учений пов'язує з належністю особистості до певного типу, що складає особливість її емоційного відреагування зокрема [4, с.98–103].

Альтруїстичний тип. Вагомим для особистості тут є безпосередній контакт з іншими, з якими вона розбудовує поле взаємодії. Отже, особистісно вартісними стають почуття любові, прагнення до жертвовності на благо інших тощо. В основі формування цього типу знаходяться морально-світоглядні погляди особистості.

Комунікативний тип. Як тип загальної емоційної спрямованості людини, він близький до альтруїстичного (щодо розбудови позитивного емоційного контакту з іншими). Коло найбільш цінних переживань складають бажання спілкуватися, ділитися думками та переживаннями з іншими людьми, почуття симпатії, поваги, вдячності тощо. Комунікативний тип загальної емоційної спрямованості найпоширеніший, відтак у гендерній характеристиці найбільш виражений у жінок.

Праксичний тип пов'язаний із безліччю та своєрідністю діяльностей, у яку залучена особистість.

Для праксичного типу найбільш цінним емоційним компонентом є, по-перше, саме прагнення до мети; по-друге, своєрідна емоційна захопленість на шляху до її реалізації (задоволення від досягнень).

Особистості цього типу менш вимогливі до виду занять, але більш прискіпливі до їх форми та організації. Для них характерні вольові зусилля, які вони спрямовують на досягнення результату за умов чітко структурованої діяльності.

Гностичний тип (грец. «gnosis» – «знання», «пізнання»). Найбільш привабливою емоціогенною ситуацією для особистості гностичного типу є розв'язання складних пізнавальних проблем.

Таким особистостям властиве задоволення потреби в пізнавальній гармонії: прагнення щось зрозуміти, проникнути в сутність явища; нестримне бажання подолати протиріччя у власних міркуваннях, унормувати все.

Романтичний тип репрезентує особистість, у якій виражене прагнення до таємничого, незвичайного, хвилюючо-загадкового, екзотичного. Почуття таємничого майже завжди включає в себе очікування доленосного, що внесе суттєві зміни в життя індивіда. Як зауважує Б.І.Додонов, «гонитва за «дратівливим ароматом таємниці» штовхає деяких людей до містики, а іноді, особливо підлітків і молодь, приводить у злочинний світ. Але вона ж і народжує сміливих мандрівників, науковців, які прокладають нові шляхи в науці» [4, с.101].

Романтичний тип близький до гностичного своєю пізнавальною, пошуковою спрямованістю, проте далеко не рівнозначний йому. Романтик прагне навіть у науковому дослідженні не зводити складне до простого, а навпаки, показати, як багато складного, незвичайного таїться за зовні простим. Йому видається цікавим відшукати якусь більш глибоку світоглядно значущу основу ззовні банальних, не пов'язаних один з одним явищ.

Пугнічний тип (лат. «pugno» – «боротися»). Це тип людей, які притягають до себе небезпеку, в очікуванні ситуації боротьби з нею та власної перемоги. Гасло їхнього життя таке: «Жити – значить ризикувати». Боротьба притягує їх не стільки можливістю самоствердження, скільки безпосереднім задоволенням від самого процесу (насолода від гострих відчуттів). Сам страх для осіб пугнічного типу містить у собі щось приємне й привабливе.

Естетичний тип репрезентує особистість, яка знаходить насолоду в переживанні почуттів прекрасного, витонченого, граціозного, піднесеного, що домінують серед інших.

Глоричний тип (лат. «gloria» – «слава») позиціонує людей, для яких найприємнішою є ситуація, коли ними захоплюються, їх возвеличують. Так званий

егоцентризм, що проявляє себе в цьому типі, є ознакою зазвичай ретельно приховуваного комплексу неповноцінності.

Акзизитивний тип (фр. «acquisition» – «придбання»). Головною насолодою особистості цього типу є задоволення від накопичення чого-небудь. Акзизитивні устремління можуть виражатися в накопиченні нею не тільки речей, колекціонуванні, а й певних відомостей чи цікавих знайомств. Така самоцінність іноді може поєднуватися з відповідною метою, навіть суспільно-корисною.

Гедоністичний тип (грец. «hedone» – «насолада»). Гедоністи люблять переживати почуття, які пов'язані не з продуктивною діяльністю, а із задоволенням суто органічних потреб (насолада від смачної їжі; безтурботність, веселощі; приємна бездумна збудженість у компанії, на танцях, вечірках; хтивість тощо).

Таким чином, проаналізовані типи емоційних станів складають стержень емоційної спрямованості, яка підтримує постійний інтерес людини до тієї діяльності, у якій вона насичується ціннісними переживаннями [4, с.97]. Емоційна спрямованість є психічним регулятором життєво важливого акту, як вибір сфери діяльності, і пов'язана, по-перше, з властивістю виступати в ролі безпосередньої спонукальної причини діяльності; по-друге, ціннісні переживання, породжувані діяльністю, можуть сприяти підтримці її високого функціонального рівня, завдяки захопленості, поглиненості особистістю самим процесом діяльності.

Як відзначав С.Л.Рубінштейн: «Спрямованість містить два взаємопов'язаних між собою моменти: 1) предметний зміст, оскільки спрямованість – це завжди спрямованість на щось, на більш чи менш визначений предмет, і 2) напруга, яка при цьому виникає, тобто емоційна спрямованість є провідною складовою особистості, що проявляється в різноманітних особистісних прагненнях [13, с.104].

Проблема емоційної стійкості знайшла своє відображення в психологічних теоріях Л.С.Виготського, Б.І.Додонова, С.Л.Рубінштейна; теоріях емоційних явищ Я.Рейковського, О.О.Черникової, Є.П.Льїна, Л.М.Аболіна; теоріях саморегуляції І.С.Кона, Д.Б.Ельконін, О.М.Леонтьєв, В.В.Давидова, Н.І.Повякель, Я.Стреляу.

І.Султанова виокремлює шість напрямів, у яких емоційна стійкість розглядається з урахуванням природи різних емоційних феноменів [14, с.116–117].

Перший напрям охоплює дослідження емоційної стійкості (М.О.Амінів, Л.М.Аболін, Б.Х.Варданян, В.Д.Небеліцин, Я.Рейковський та ін.), який базується на тому, що кожен психічний процес є незалежним від інших і має специфічні особливості.

Л.М.Аболін, Б.Х.Варданян аналізують емоційну стійкість з позиції полярності та інтенсивності емоцій як причинно-зумовлених зв'язків діяльності, здійснюваної в умовах напруження. Емоційна стійкість характеризується «як властивість, що забезпечує гармонійні зв'язки між усіма компонентами діяльності в емоціогенній ситуації та сприяє успішному її виконанню; несприйнятливості до емоціогенних чинників, що мають негативний вплив на психічний стан людини, здатність контролювати емоції, котрі забезпечують успішне виконання потрібних дій» [2, с.215]. Відтак Л.М.Аболін розглядає емоційну стійкість як «конкретизацію емоційної форми саморегулювання людиною своєї поведінки в напружених умовах» [1, с.15].

Позаяк Я.Рейковський емоційну стійкість інтерпретує як «специфічну міру емоційного збудження та емоційної чутливості особи», при цьому наголошує, що емоційна стійкість особистості проявляється за умов:

а) якщо її емоційне збудження, незважаючи на сильні подразники, не перевищує порогової величини;

б) коли, незважаючи на сильне емоційне збудження, у її поведінці не спостерігається порушень [12, с.262–263].

Отже, під емоційною стійкістю розуміють складну динамічну, інтегративну особливість особистості, що забезпечує продуктивність та ефективність її діяльності й поведінки в емоційно напружених умовах. Поєднання позитивних переживань з емоційною врівноваженістю та стресостійкістю становить складову успіху в розвитку особистості.

Другий напрям у вітчизняній психологічній науці (Е.Л.Носенко, Є.П.Ільїн, В.В.Суворова) ґрунтується на аналізі фізіологічного (вивчення залежності емоційної стійкості від властивостей нервової системи) і структурного підходів (обґрунтування регуляторних структур особи), а також на розумінні дії механізму самоконтролю.

Так, Є.П.Ільїн стверджує, що про емоційну стійкість варто говорити в тому разі, коли визначаються: 1) час появи емоційного стану; 2) сила емоціогенної дії, причому не існує «загальної» емоційної стійкості, до різних емоціогенних чинників ця стійкість буде різною» [7, с.152]. При цьому під емоційною стійкістю розуміється таке емоційне збудження, яке сприяє успішній ефективній діяльності й не порушує поведінки індивіда.

Третій напрям посідає особливе місце в розробці й систематизації характеристик емоційної стійкості, обґрунтовуючи її як прояв психорегуляційної функції емоцій та емоційних станів (В.М.Писаренко, О.О.Прохоров).

Таким чином, емоційна стійкість – це інтегративна властивість особистості, що забезпечує стабільність її емоційного реагування під час дії на неї негативних емоцій.

У рамках четвертого напрямку (К.К.Платонов, В.М.Смирнов, А.І.Трохачов) емоційна стійкість інтегрується як властивість особистості, що відображає взаємодію емоційних, вольових, інтелектуальних та мотиваційних компонентів психічної діяльності індивіда, що забезпечують оптимальне гармонійне досягнення мети діяльності в складних умовах життєдіяння. Головним показником емоційної стійкості тут є продуктивність діяльності в емоційних умовах, а сама стійкість визначається як якість особистості, що проявляється у відповідальних моментах діяльності, має емоційну стабільність і стійку наполегливість у досягненні її мети.

П'ятий напрям розуміння емоційної стійкості розглядається із позиції теорії установки (Д.Н.Узнадзе, В.О.Ядов, О.Г.Асмолов), де формування загальної спрямованості пов'язане з діяльністю, яка додає їй стабільного характеру. Причому система установок особи поділяється на смислові, цільові та операційні види. Отже, зміст емоційної стійкості розглядається через набір установок, які забезпечують стійкість характеру в контексті ставлень особистості до діяльності.

Шостий напрям аналізує інформаційно-кібернетичну теорію стійкості складних систем (М.А.Подимов, Є.П.Крупник). Емоційна стійкість визначається як рухома рівновага й оптимальне співвідношення діалектично суперечливих психологічних структур особистості та водночас як «синтетична категорія двох психічних проявів індивіда – стабільності та мінливості» [8, с.49]. Звідси, очевидно, зазначена стійкість – динамічне, гармонійне співвідношення психологічних структур, де важливою передумовою її творення є індивідуальна свідомість у повсякденному життєдінні.

На думку К.В.Пилипенко, структура емоційної стійкості складається з п'яти підструктур: психофізіологічної, що є субстратом психічної діяльності; емоційно-вольової, що включає процеси саморегуляції особистості, емоційну лабільність, адекватність прояву емоцій тощо; когнітивно-рефлексивної, що відображає самопізнання, самоусвідомлення особистості; адаптивної, що репрезентує особистісний адаптаційний потенціал та нервово-психічну стійкість; соціально-перцептивної, що включає проникливість, емпатійність, ідентифікацію [10, с.8].

Емоційна культура займає чільне місце в процесі розвитку особистості та її емоційного інтелекту зокрема. Феномен емоційної культури – це складний інтегративно-динамічний процес особистості, що охоплює процеси самоуправління, саморегуляції емоційним станом, емоційними реакціями, а також здатність до емпатії, що дає змогу усвідомлювати власні переживання та переживання навколишніх, а отже, функціонально забезпечувати адекватний вияв поведінки та активне включення суб'єкта в певний суспільний простір [9, с.151].

Л.Б.Нікіфорова в структуру емоційної культури вводить такі компоненти: 1) потребнісно-мотиваційний, що означає інтерес до власної емоційної сфери та знань; 2) ціннісно-теоретичний, що акумулює знання про загальну емоційну спрямованість, тезаурус особистості; 3) комунікативний, що забезпечує уміння користуватися запасом знань для саморегуляції, налагодження емоційного контакту; 4) саморегулюючий, що детермінує уміння адекватно виражати й передавати свої емоції, відчуття, настрої; уміння регулювати власний емоційний стан [9, с.152]. Отож мовиться, що емоційна культура – це цілісне, динамічно-особистісне утворення, що має власну структуру, де її головними компонентами є емпатія, поінформованість із прояву емоцій, уміння управляти, конструктивно вирішувати свої емоційні переживання та реалізовувати власні почуттєві відношення щодо норм соціуму.

Зокрема, К.Є.Ізард аналізує культуру емоційної сфери як функцію соціального досвіду, що виявляється в успішності соціального розвитку й соціалізації індивіда [6, с.366].

За М.П.Якобсоном, емоційна культура включає в себе такі риси: 1) емоційну чуйність на широке коло явищ, які відбуваються в суспільному житті, у сфері мистецтва, на прояви творчості, на світ моральних цінностей; 2) розвинену здатність розуміти, поважати й цінувати почуття інших людей, проявляти до них увагу; 3) здатність співпереживати почуттям інших людей, а також «входити» у світ переживань героїв творів літератури та мистецтв; 4) уміння ділити свої переживання з ближніми; 5) почуття відповідальності за свої переживання

перед собою та оточенням (цит. за: [12, с.343]). Емоційна культура ґрунтується на емоційній грамотності, тобто здатності до вербального вираження емоцій на основі розвиненого емоційного тезауруса.

Отже, поняття емоційна культура, емоційна стійкість, емоційна спрямованість є складовими емоційного інтелекту, кожна з яких відображає безпосередній категоріальний зв'язок з ним. На нашу думку, емоційний інтелект й емоційну культуру об'єднує категорія гуманність, що полягає в усвідомленні вищих цінностей; емоційний інтелект й емоційна стійкість створює можливість успішної адаптації, тоді як емоційний інтелект й емоційна спрямованість визначає рівень ефективної діяльності. Щодо співвідношення згаданих конструктів, то емоційна культура й емоційна стійкість взаємозалежні між собою (чим вищий рівень емоційної культури й емоційної стійкості, тим вищий показник емоційного інтелекту), а емоційна спрямованість є взаємодоповнюючим компонентом, психічним регулятором діяльності й розвитку емоційної культури, емоційної стійкості, емоційного інтелекту.

Висновки. З'ясування структурних компонентів емоційного інтелекту та його ключових понять дає змогу висувати, що емоційна спрямованість, емоційна стійкість та емоційна культура особистості є вагомими складовими у структурі емоційного інтелекту. На процес формування цих феноменів можуть впливати як внутрішні фактори, так і зовнішні. Перспективу дослідження зазначеної проблеми вбачаємо у вивченні психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту особистості та його впливу на її когнітивну та афективну сфери.

1. Аболин Л. М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Л. М. Аболин ; [под ред. В. В. Давыдова]. – Казань, 1987. – 262 с.
2. Варданян Б. Х. Механизмы регуляции эмоциональной устойчивости / Б. Х. Варданян // Категории, принципы и методы психологии : Психологические процессы. – М., 1993. – 543 с.
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект : Ценное практическое руководство по развитию и совершенствованию эмоций человека / Д. Гоулман ; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М. : Хранитель, 2008. – 478 с.
4. Додонов Б. И. В мире эмоций / Б. И. Додонов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 140 с.
5. Зарицька В. В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Зарицька Валентина Василівна ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
6. Изард К. Э. Эмоции человека / К. Э. Изард. – М. : МГУ, 1980. – 439 с.
7. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – 2-е изд. – С. Пб. : Питер, 2008. – 783 с.
8. Крупник Е. П. Национальное самосознание : Введение в проблему / Е. П. Крупник. – М., 2006. – 144 с.
9. Нікіфорова Л. Б. Структура та функції емоційної культури особистості / Л. Б. Нікіфорова // Гуманітарні науки : наук.-практ. журн. – 2007. – № 2. – С. 150–154.
10. Пилипенко К. В. Формування емоційної стійкості як професійно важливої якості майбутнього практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Пилипенко Катерина Валентинівна. – К., 2010. – 20 с.
11. Психология человека от рождения до смерти : Полный курс психологии развития / [под ред. А. А. Реана]. – С. Пб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 656 с.

12. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций / Я. Рейковский ; [общ. ред. О. В. Овчинниковой] ; пер. с. пол. – М. : Прогресс, 1979. – 392 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. Т. 2 / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 328 с.
14. Султанова І. В. Теоретизування щодо визначення змісту поняття «емоційна стійкість» / І. В. Султанова // Психологія і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 115–118.

УДК 159.923: 159.928

Анатолій Палій

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ, ІНТЕЛЕКТУ ТА КРЕАТИВНОСТІ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В ОНТОГЕНЕЗІ

Стаття присвячена лонгітудному дослідженню ролі чинників генотипу й середовища в становленні інтегральних психічних функцій цілісної індивідуальності – когнітивних стилів, інтелекту й креативності; з'ясуванню психічних механізмів їх взаємозв'язку, взаємовпливу, інтеграції, підтримки наступності розвитку й збереження цілісності психологічної структури властивостей індивідуальності в онтогенезі.

Ключові слова: лонгітудне дослідження, метод близнюків, когнітивні стилі, інтелект, креативність, становлення, індивідуальність.

The article is dedicated to the longitudinal study of the role of the genotype and environment factors in the formation of integral mental functions of integrated individuality – cognitive styles, intelligence and creativity; elucidation of psychological mechanisms of their interrelation, interaction, integration, support of the continuity of development and preservation of the integrity of the psychological structure of personality properties in ontogenesis.

Keywords: longitudinal studies, twin study, cognitive styles, intelligence, creativity, formation, individuality.

Проблема становлення інтегральних психічних функцій цілісної індивідуальності в онтогенезі є визначальною для побудови загальнопсихологічної теорії психічного розвитку людини. Найбільш значимими інтегральними утвореннями у структурі індивідуальності є темперамент, інтелект, когнітивні стилі та креативність [1; 2; 3; 4].

Звернення до онтогенетичної еволюції психічного дозволило сформулювати основні принципи наукового аналізу зазначених інтегральних психічних утворень – необхідність вивчення процесу їх становлення й з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між ранніми, первинними формами поведінки та більш складними, що з'являються на наступних стадіях онтогенезу. Системний, генетичний і каузально-динамічний принципи, сформульовані в психології розвитку, є теоретичним підґрунтям цілої низки напрямів загальної, вікової, диференціальної та еволюційної психології, реалізованих у вітчизняній і зарубіжній науці [4].

Як евристичну стратегію під час дослідження взаємозв'язків між когнітивними стилями, інтелектом і креативністю в онтогенетичному становленні індивідуальності ми використали *еволюційно-системний підхід* до психічних